

CURRENT PROBLEMS OF THE ECONOMIC POLICY OF THE CZECH REPUBLIC

AKTUÁLNÍ PROBLÉMY HOSPODÁŘSKÉ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY

Natalie Uhrová¹, Christiana Kliková²

Abstract

The aim of the paper is to specify the main problems of Czech economic policy and outline their solutions. It is clear that these problems have persisted since the metal pandemic and have not yet been successfully resolved. Specifically, these are the high state budget deficits, the unsatisfactory state of public finances, the loss of competitiveness, the high energy intensity of Czech industry, "expensive" energy, the poor state of technical infrastructure, etc. Among the many problems that the Czech economy has, the state of public finances is described, taking into account the impact of the "government austerity package". Other problems include the ageing population, the oversized public sector and the need to digitise it, corruption and the lack of political and economic literacy of the population.

Keywords

Public Deficit, Public Debt, Gross Domestic Product, Inflation, Corruption

Abstrakt

Cílem článku je specifikovat hlavní problémy české hospodářské politiky a nastínit jejich možná řešení. Je zřejmé, že tyto problémy přetrvávají od doby kovidové pandemie a dosud nebyly úspěšně vyřešeny. Konkrétně se jedná o vysoké schodky státního rozpočtu, neuspokojivý stav veřejných financí, ztrátu konkurenceschopnosti, vysokou energetickou náročnost českého průmyslu, „drahé“ energie, špatný stav technické infrastruktury a další. Z mnoha problémů, kterým česká ekonomika čelí, je podrobně popsán stav veřejných financí, přičemž je zohledněn dopad „vládního úsporného balíčku“. Mezi další problémy patří stárnutí populace, nadměrná velikost veřejného sektoru a potřeba jeho digitalizace, korupce a nedostatek politické a ekonomické gramotnosti obyvatelstva.

Klíčová slova

Veřejný deficit, veřejný dluh, hrubý domácí produkt, inflace, korupce

I. Úvod

Cílem příspěvku je specifikace hlavních problémů české hospodářské politiky a nástin jejich řešení. Je zřejmé, že tyto problémy přetrvávají již od covidové pandemie a dosud nebyly zdárně vyřešeny. Konkrétně se jedná o problémy státního rozpočtu, neuspokojivý stav veřejných financí, ztrátu konkurenceschopnosti, vysokou energetickou náročnost českého průmyslu, „drahé“ energie, špatný stav technické infrastruktury atp. Z množství problémů, které česká ekonomika má, se soustředíme

¹European Research University, U Haldy 200/18, 700 30 Ostrava, Czech Republic. E-mail: Natalie.Uhrova@eruni.org.

²European Research University, U Haldy 200/18, 700 30 Ostrava, Czech Republic. E-mail: Christiana.Klikova@eruni.org.

na problémy státního rozpočtu a stav veřejných financí; přitom zohledníme vliv „vládního úsporného balíčku“.

Příspěvek je koncipován jako přehledová studie, která čerpá z různých pramenů, uvedených v seznamu literatury. Motivací k jeho napsání bylo naše přesvědčení, že česká ekonomika stagnuje, obdobné názory dalších ekonomů (viz Kalousek – ČT24, Horská - twitter) a především ekonomické výsledky ČR v posledních letech, uváděné Českým statistickým úřadem.

V první části příspěvku se budeme věnovat ekonomickým problémům, souvisejícím se stavem veřejných financí v ČR, vývojem státního rozpočtu a státního dluhu a rostoucími výdaji na obsluhu státního dluhu ČR. V neposlední řadě se podíváme také na jednotlivé položky „konsolidačního balíčku“. Dále se už soustředíme na vybrané společensko-politické problémy Česka, kde uvádíme stárnutí populace, korupci a mohutnění veřejného sektoru. V závěru příspěvku shrneme získané poznatky a uvedeme některá opatření, která by měla pomoci při směřování české ekonomiky na trajektorii růstu.

II. Vybrané ekonomické problémy ČR v letech 2020–2024

Česká ekonomika byla v roce 2020 zásadním způsobem ovlivněna pandemií koronaviru a opatřeními, která byla přijata k zamezení jejího šíření. Přestože Česká republika vstoupila do období pandemie na silném ekonomickém základě (IMF 2022a), došlo ke značnému poklesu reálného HDP, který se oproti předchozímu roku propadl o 5,5 procentních bodů. Obdobný trend se projevil i u průměrné produktivity práce, která ve srovnání s rokem 2019 poklesla o 3,9 %. Průměrný počet nezaměstnaných v roce 2020 činil 259 tisíc osob, přičemž průměrný počet volných pracovních míst byl vyšší - 332 tisíc.

Deficitní hospodaření **veřejných financí** v roce 2020 ve výši 6,2 % HDP bylo velkou měrou ovlivněno epidemií koronaviru. Hluboký propad ekonomické aktivity s sebou nesl pokles příjmů při zvýšených výdajích vynaložených k potlačení šíření epidemie a zmírnění jejích sociálních a ekonomických dopadů.

Průměrná míra inflace se pohybovala ve výši 3,3 %, což znamená, že horní hranice tolerančního pásma cílování inflace byla překročena o 3 desetiny procenta. Z hlediska vnějších ekonomických vztahů vzrostl export o 1,5 procentního bodu proti roku 2019, import však zůstal na původní úrovni roku 2019; to může znamenat, že globální vztahy mezi jednotlivými zeměmi vlivem protikoronavirových opatření začaly slábnout. Vzhledem k vysoké integraci České republiky do globálních hodnotových řetězců je při posuzování dopadu obchodních šoků zásadní zohledňovat vazby dodavatelských řetězců.

V roce 2021, kdy začala vzhledem ke zlepšující se epidemiologické situaci protikoronavirová opatření pomalu slábnout, existuje podle zprávy IMF (IMF 2022b)... výhled na pokračující oživení ...“ Skutečně došlo k obnovení ekonomického růstu o 3,5 % a průměrné produktivity práce o 3,2 %. Průměrný počet nezaměstnaných v tomto roce stoupl na 280 tisíc osob, počet volných pracovních míst se zvýšil také až na hodnotu 346 tisíc, což znamená, že tlaky na trhu práce dále přetrvávaly. Zpráva dále pokračuje konstatováním, že inflace koncem roku 2021 výrazně vzrostla. Z hlediska vnějších ekonomických vztahů upozorňuje zpráva také na rizika dalšího vývoje a konstatuje, že dopad obchodních sporů mezi USA a Čínou na Českou republiku by byl pravděpodobně omezený, avšak scénář nižší poptávky v Německu (vzhledem k provázanosti českých a německých výrobně-obchodních vztahů) by mohl mít na českou ekonomiku značné dopady.

V říjnu 2021 se konaly volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, ze kterých vyšla vítězně koalice SPOLU a koalice Starostů a nezávislých spolu s Piráty. Těchto 5 subjektů vytvořilo pětikoalici v čele s ODS a následně vládu, ve které jsou zastoupeni členové všech stran pětikoalice.

Rodící se zotavování České republiky z pandemie **v roce 2022** „udusila“ ruská válka na Ukrajině. Inflace, která byla výrazně nad inflačním cílem 2 % a v průměru dosáhla 14,8 %, způsobila růst životních nákladů obyvatelstva, což vedlo ke zvýšenému společenskému tlaku. Trh práce zůstal

napjatý a přetrvávala zranitelnost způsobená přehřátým trhem s nemovitostmi. Průměrná produktivita práce byla na nízké úrovni – 0,8 %. Průměrný počet nezaměstnaných byl 252 tisíc osob, počet volných pracovních míst klesl na 326 000. Situace na běžném účtu platební bilance byla nepříznivá, import výrazně převyšoval export (13,1 % oproti 8,9 %). Nejistota kvůli válce v Evropě byla vysoká, rizikem dalšího ekonomického vývoje se stal možný pokles ekonomické aktivity a další růst inflace.

Tuzemská ekonomika zažila v roce 2023 negativní dopady energetické krize i vysoké inflace, což vedlo k poklesu HDP a k růstu životních nákladů. Autoři makroekonomické predikce uvádějí, že „...Česká ekonomika se v roce 2023 pohybovala na hraně recese, kdy hrubý domácí produkt klesl o 0,3 % a ekonomický výkon stále nepřekonal předpandemickou úroveň. Domácnosti se potýkaly s vysokou inflací, jejich reálná spotřeba se tak dále snížila. Na investiční aktivitu dopadaly hospodářské problémy v zemích eurozóny a restriktivní měnové podmínky, pozitivní vliv však měly veřejné výdaje a projekty spolufinancované fondy EU převážně z předchozí finanční perspektivy. Ekonomiku citelně zpomalila meziročně slabší akumulace zásob. Tento faktor pak spolu s odezněním problémů v dodavatelských řetězcích podpořil export, dovoz se však vzhledem k celkově slabé domácí poptávce mírně snížil a meziročně poklesl o 3,4 %. Příspěvek salda zahraničního obchodu k růstu HDP tak byl výrazně kladný...“ (Makroekonomická predikce 2024, s. 1).

Pro rok 2024 je podle makroekonomické prognózy MF uvažováno s ročním ekonomickým růstem ve výši 1,2 % a s mírou inflace 2,7 %. Produktivita práce v tomto roce vzroste o 1procentní bod a počet nezaměstnaných se meziročně mírně zvýší na 281 tisíc osob. Meziročně se také zvýší export i import a saldo zahraničního obchodu tak přispěje k růstu HDP.

Predikce na rok 2025 je rovněž optimistická s vyšším ekonomickým růstem (2,7 %) a s mírou inflace pohybující se v tolerančním pásmu jejího cílování (2,2 %). Dodatečné inflační tlaky by však mohly být vyvolány nárůstem cen energetických komodit v případě eskalace geopolitického napětí. Rizik, která mohou budoucí vývoj ohrozit je však celá řada počínaje pokračující válkou mezi Ukrajinou a Ruskem, potřebou restrukturalizace naší průmyslové základny a snížení její vysoké energetické náročnosti, potřebou digitalizace státní správy apod.

III. Stav veřejných financí

Česká republika patřila dlouhou dobu mezi země, které se snažily dodržovat fiskální disciplínu. Přispíval k tomu také způsob, jakým se realizovala fiskální politika a jakým byl sestavován státní rozpočet. Situaci, jak byl sestavován státní rozpočet a jak končilo hospodaření státu v 90. letech 20. století ukazuje tabulka 1:

Tabulka 1 Vývoj státního rozpočtu v České republice do roku 1998 (mld. Kč)

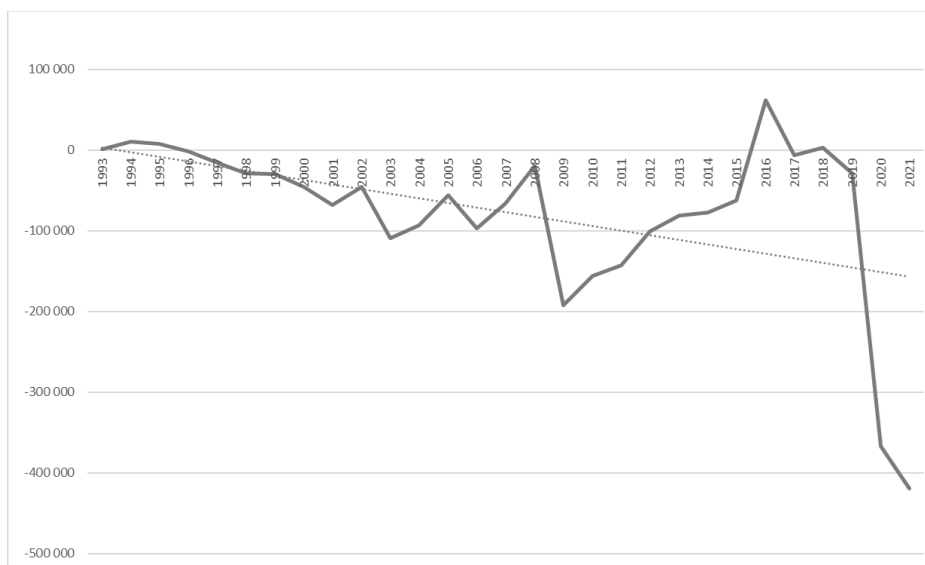
	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Schválený rozpočet	0	0	0	0	0	0
Výsledné hospodaření	1,1	10,4	7,2	-1,6	-15,7	-29,3

Zdroj: Český statistický úřad (2024)

Změnou politické reprezentace v roce 1999 se podstatně mění způsob realizace fiskální politiky. Od tohoto roku byl státní rozpočet vždy sestaven jako deficitní. Bez ohledu na hospodářský cyklus. Fiskální rovnováha byla vážně narušena také externími faktory v podobě světových finančních krizí. Z tabulky 1 je možno vypočítat navýšení deficitního hospodaření České republiky v letech 1997 a 1998, což bylo umocněno vlivem asijské měnové krize, která v důsledku způsobila také vynucený přechod na režim volného kurzu. Dalším krizovým rokem, kdy došlo k výraznému navýšení deficitu veřejných financí, byl rok 2008. Česká republika, jako malá a otevřená ekonomika, opět čelila dopadům celosvětového finančního otřesu, tentokrát vyvolaného americkým hypotečním trhem. Výsledkem hospodaření státu byl rekordní propad státních financí v roce 2009 na hodnotu 192 394 mld. Kč (ČSÚ, 2024). Významně se na dalším vývoji hospodaření státu podepsalo období 2017 – 2019, kdy byl prostor pro vytváření finanční rezervy státu. Docházelo však k procyklické

expanzi, kdy byly do ekonomiky „pumpovány“ státní peníze, přestože existovala kladná produkční mezera. Pandemická situace z následujícího období, která si naopak vyžadovala státní zásahy, pak negativní vývoj hospodaření státu pouze umocnila. Celou situaci ukazuje obrázek 1.

Obrázek 1 Hospodaření státního rozpočtu ČR (mld. Kč)



Zdroj: ČSÚ (2024)

Pro řešení prohlubující se fiskální nerovnováhy byl vládou navržen, Poslaneckou sněmovnou schválen a prezidentem republiky podepsán tzv. ozdravný balíček, který, dle zákona č. 349/2023 Sb. ze dne 8. listopadu 2023, přináší celou řadu změn jak na straně příjmů, tak na straně výdajů státního rozpočtu. Stručný přehled schválených úprav ukazuje tabulka 2.

Tabulka 2 Přehled opatření ozdravného balíčku a jejich dopadů na státní rozpočet dle zákona č. 349/2023 Sb. ze dne 8. listopadu 2023 (v mld. Kč)

	2024	2025	CELKEM
Výdaje	62,5	15,9	78,4
Dotace	45,6	8,8	54,4
Provoz státu	6,1	5,1	11,2
Platy ve veřejném sektoru	9,9	0	9,9
Ostatní výdaje	1,0	2,0	3,0
Příjmy	36,3	36,7	73,0
Odvody z DPP	1,8	0,2	2,0
Úprava DPFO	1,7	0,9	2,6
Revize sazeb DPH	-2,2	-0,2	-2,4
Zvýšení DPPO	0	21,8	21,8
Zvýšení daně z hazardu	5,4	0	5,4
Zvýšení daně z lihu	0,5	0,9	1,4
Zavedení nemocenské	11,9	1,1	13
Změna RUD zohledňující požadavek obcí na zachování obcí jako jediného příjemce výnosu daně z nemovitých věcí	10,0	0	10,0
Ostatní příjmy	-0,3	-0,1	-0,4
Odvody OSVČ	3,0	4,5	7,5
Zvýšení daně z tabáku	2,9	2,6	5,5
Daňové výjimky	1,6	5,0	6,6
Celkem	98,8	52,6	151,4

Zdroj: MFČR (2024)

Hodnocení schválených opatření je možné v tuto chvíli pouze částečně. Co je však zřejmé již v tuto chvíli je, že státní rozpočet i nadále trpí značnou nerovnováhou, byť oproti loňskému roku nižší. Jeho schodek dosáhl ke konci června 178,6 mld. Kč, což je o 31,8 mld. lepší výsledek než ke konci května (210,4 mld. Kč) a o 36,8 mld. Kč lepší výsledek než ve srovnání s červnem 2023 (215,4 mld. Kč). Na celý letošní rok je schválen deficit ve výši 252 mld. Kč. Jasněji však o vývoji státního rozpočtu, a tedy o realističnosti dodržení schváleného schodku, bude v průběhu letních měsíců, kdy dojde k inkasu doplatků na dani z příjmů právnických osob od velkých subjektů (MFČR, 2024).

V souladu s očekáváním a plánem se vyvíjejí také daňové příjmy – zejména příjmy z pojistného, DPH, PDFO a DPPO. V souladu s naplánovanou strukturou se vyvíjí také výdajová strana.

Přes zatím relativně pozitivní vývoj hospodaření státních financí však existují také určitá rizika. Podle Národní rozpočtové rady (NRR), což je nezávislý poradní orgán vlády ČR, který má dohlížet na stabilitu vývoje veřejných financí a upozorňovat na možná rizika jde zejména o příjmy z emisních povolenek. Ve státním rozpočtu je počítáno s výnosem v objemu necelých 41 mld. Kč. Ovšem vzhledem k poklesu realizovaných cen (ve srovnání s loňským očekáváním) a také oznámení Evropské komise o počtu stažených emisních povolenek, lze letos očekávat výnos asi o 25 mld. Kč nižší.

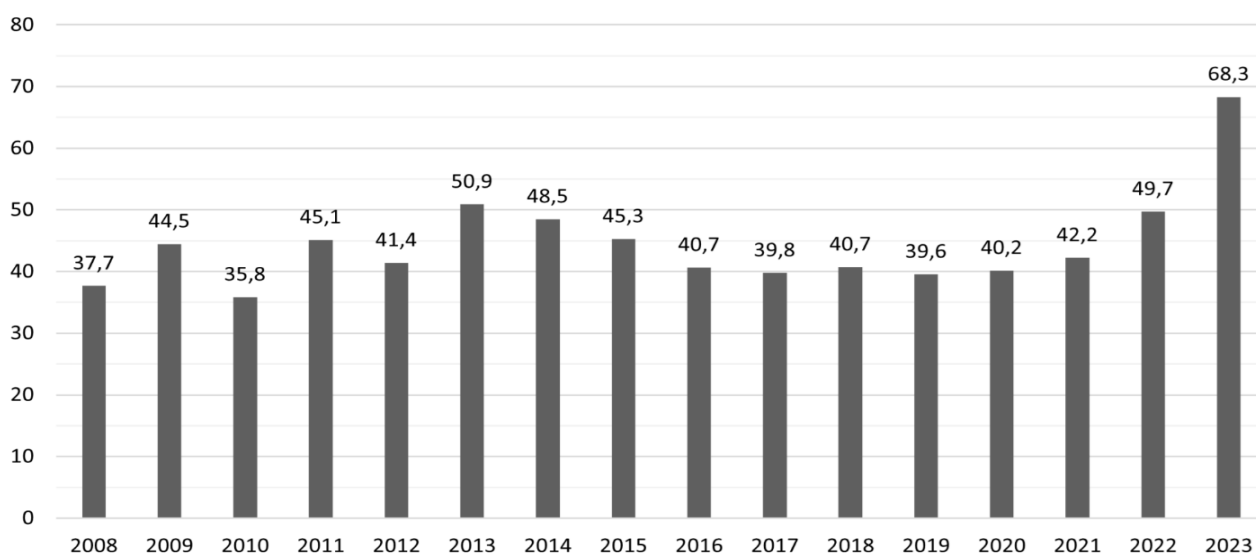
Dalším rizikem jsou neustále diskutované a projednávané úvahy některých resortů o navýšení běžných rozpočtových výdajů (například valorizace platových tabulek ve veřejné sféře) ještě v tomto kalendářním roce. Přičemž právě Národní rozpočtová rada v letošním roce příliš velký prostor pro navyšování jakýchkoli výdajů nevidí. Pokud by mělo dojít k navýšení výdajů u některé rozpočtové kapitoly, pak podle NRR musí dojít k adekvátnímu snížení výdajů v jiné rozpočtové kapitole, neboť prostor pro řešení prostřednictvím zapojení nároků z nespotebovaných výdajů je

omezený. Dále NRR upozorňuje, že stávající znění zákona o pravidlech rozpočtové odpovědnosti vyžaduje pokračování snižování strukturálního deficitu, a proto je nutné přistupovat k diskusi o dalších výdajích velmi obezřetně (NRR, 2024).

Další tlaky na veřejné finance vytváří zejména stárnutí populace, nutnost vyšších výdajů na obranu v důsledku ruské agrese vůči Ukrajině, nutnost investic do digitalizace veřejné správy a finanční dopady změn klimatu.

Vysoké rozpočtové schodky státních financí se negativně promítají do růstu výdajů na obsluhu státního dluhu. Vzhledem k tomu, že se jedná o mandatorní výdaj, není možné s touto položkou výdajů státního rozpočtu jakýmkoli způsobem manipulovat. Vývoj výdajů na obsluhu státního dluhu můžeme vidět na obrázku 2.

Obrázek 2 Výdaje na obsluhu státního dluhu ČR (mld. Kč)



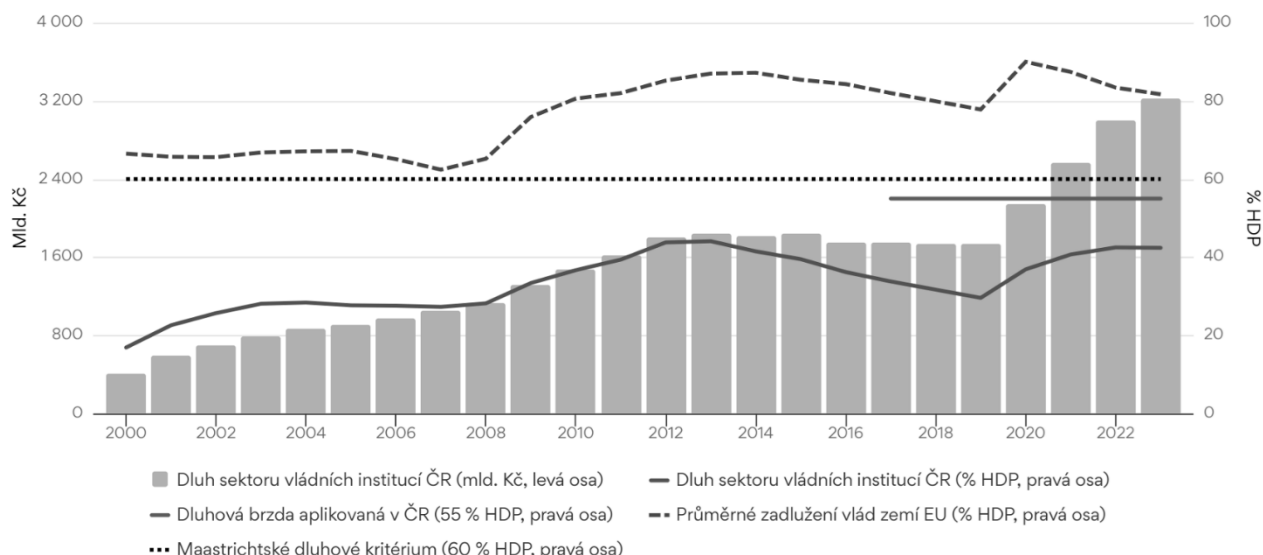
Zdroj: NRR (2024)

Ve srovnání s vývojem státních financí je daleko optimističtější vývoj hospodaření nižších územně správních celků – tedy krajů a obcí. Jejich hospodaření dosáhlo ke konci dubna kladného salda ve výši necelých 30 mld. Kč. Z toho krajské rozpočty vykázaly přebytek 10,5 mld. Kč, rozpočty obcí 18,4 mld. Kč. Podle NRR je pravděpodobné, že územně samosprávné celky budou i v letošním roce hospodařit s relativně vysokým přebytkem, který by se mohl pohybovat kolem 0,8 % HDP (NRR, 2024).

Nutnost stabilizovat deficitní financování státu je důležitá také v souvislosti s vývojem zadlužení České republiky, a to nejen z pohledu udržování makroekonomické stability, ale také z pohledu dodržování pravidel fiskální zodpovědnosti. Přestože přijetí společné měny euro není v tuto chvíli pro Českou republiku prioritou, dodržování Maastrichtských kritérií, které jsou pro vstup do eurozóny podmínkou, je žádoucí. Kritérium zadlužení, které je nastaveno na 60 % HDP, plníme. Ale nebezpečné je tempo přibližování se k této hranici. Druhým ukazatelem je pak hranice tzv. dluhové brzdy, která byla českou legislativou nastavena v roce 2017 přijetím zákona č. 23/2017 Sb. Podle tohoto zákona se pak přísné restriktce a omezení začínají aplikovat již při zadlužení ve výši 55 % HDP.

Vývoj veřejného dluhu České republiky v absolutním vyjádření i jako % HDP, společně s hranicemi Maastrichtského kritéria a kritéria dluhové brzdy je zachycen na obrázku 3.

Obrázek 3 Vývoj veřejného dluhu České republiky

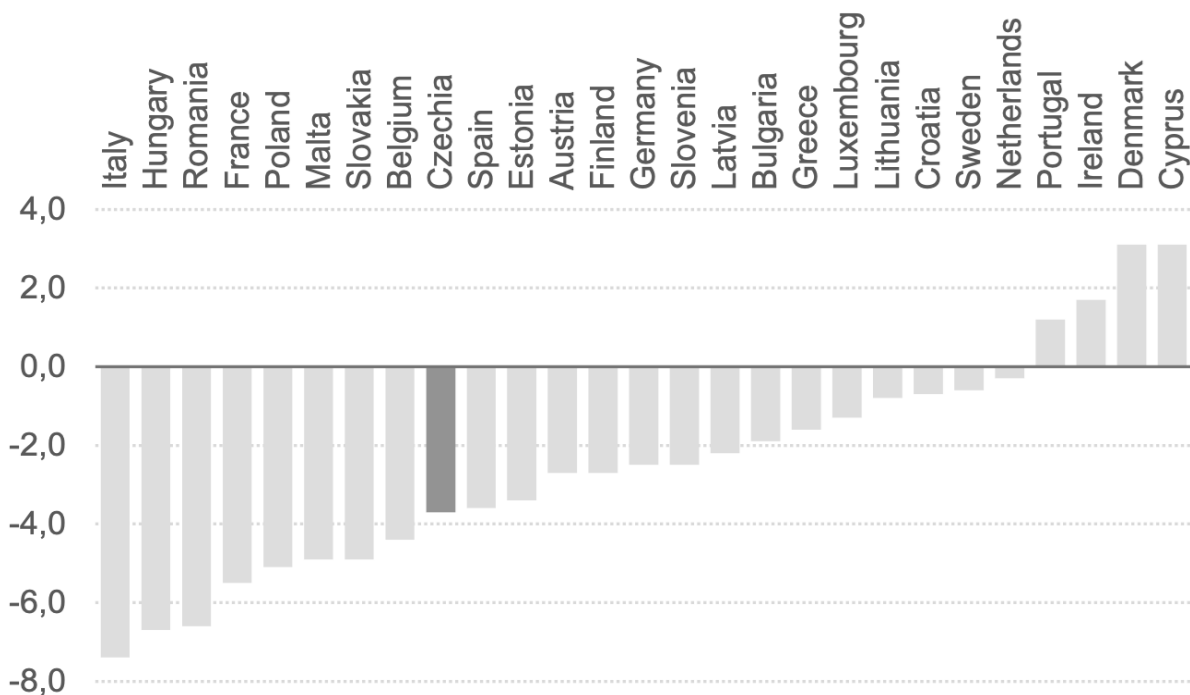


Zdroj: NRR (2024)

Problém deficitu veřejných financí není pouze záležitostí České republiky. V rámci evropské unie jsou země, které řeší daleko větší fiskální nerovnováhu. Evropská unie dne 23. 7. 2024 oficiálně zahájila řízení se sedmi členskými státy EU, které překračují stanovené rozpočtové deficity. Oznamila to Rada EU, která zastupuje členské státy. Disciplinární řízení s Belgií, Francií, Itálií, Maďarskem, Maltou, Polskem a se Slovenskem už v červnu doporučila zahájit Evropská komise.

Jak je patrné z obrázku 4, další zemí s nejvyšším deficitem v rámci Evropské unie je právě Česká republika.

Obrázek 4 Vládní deficit/přebytek v zemích EU (% HDP, 2023)



Zdroj: EUROSTAT (2024)

IV. Vybrané politicko – společenské problémy ČR

Další problémy české ekonomiky již nejsou ekonomického, ale společensko-politického charakteru. Zmíníme ty z našeho pohledu největší. Jak již bylo uvedeno, jedná se o:

- stárnutí obyvatelstva,
- předimenzovanost veřejného sektoru a potřeba jeho digitalizace,
- korupci,
- nedostatečnou politickou a ekonomickou gramotnost obyvatelstva.

Již několik let se mezi odbornou veřejností debatuje o **stárnutí populace**, nicméně až vláda P. Fialy se tento problém snaží vyřešit, čehož důkazem je vypracovaný návrh důchodové reformy. Dle prospektu Evropské komise zabývajícím se stárnutím populace a jejím dopadem na státy EU vyplývá, že ČR je jeden ze států, kterého se stárnutí populace dotkne nejvíce. Podle predikce by v ČR mělo dojít ke snížení podílu ekonomicky aktivního obyvatelstva ze 77,7 % (r. 2024) na 57 % (r. 2070) a současně je očekáván nárůst počtu obyvatel nad 65 let z 20,4 % (r. 2024) na 30,5 % (r. 2070).

Tento problém se týká nejen České republiky, ale i většiny zemí EU. Proto některé země Evropské unie již začaly realizovat reformy, které by měly pomoci eliminovat dopad stárnutí na společnost. Návrh, jak tyto dopady omezit také v české populaci předkládá Studie MPSV (MPSV-2023), kromě jiného je zde také zdůrazněna skutečnost, že kromě výdajů na důchody je třeba uvažovat i s výdaji na zdravotní péči a na dlouhodobou ústavní péči.

Důchod se skládá ze dvou částí: základní výměry a procentní výměry. Ta základní je pro všechny stejná a činí 10 % průměrné mzdy v ČR. V roce 2024 je základní výměra 4400 korun. Procentní výměra tvoří obvykle větší část důchodu a odvíjí se od celoživotních výdělků a odpracovaných let. Všechny hrubé výděly, ze kterých se odvádělo důchodové pojištění, se zprůměrují a přepočítají na výpočtový základ. Čím vyšší byly výděly, tím je vyšší výpočtový základ. Čím více odpracovaných let, tím větší část z tohoto základu bude tvořit procentní výměru důchodu.

Balík změn, které se týkají důchodů, je součástí návrhu důchodové reformy, která má pomoci zajistit udržitelnost důchodového systému i do budoucna. Má se upravit důchodový věk, výpočet nových důchodů, ale jmenovitě i rizikové profese, které budou mít nárok na dřívější odchod do penze.

Návrh důchodové reformy projednala a navrhla vláda a má být projednán ve Sněmovně Parlamentu ČR během prázdnin; do Senátu by se tak dostal v září či v říjnu a koncem října nebo začátkem listopadu k prezidentovi.

Vládou schválená verze důchodové reformy obsahuje 15 tematických úprav, jež mají v budoucnu celkově ušetřit státní kase na důchodových výdajích 2,2 procenta HDP:

- *Důchodový věk navázaný na naději dožití* (předpokládaná účinnost od roku 2025). Návrh indexace věku odchodu do důchodu podle střední délky života, který návrh důchodové reformy obsahuje, by měl zlepšit udržitelnost důchodů a zvýšit nabídku pracovních sil.
- *Dřívější důchod pro rizikové zaměstnání* (předpokládaná účinnost od roku 2025). Jedná se kupř. o zdravotní sestry se specializací, osoby pracující v osobní péči ve zdravotní či sociální oblasti, o příslušníky záchranného hasičského sboru i hasiče ostatních jednotek, pracovníky v lesnictví, kováře, skláře nebo o obsluhu důlních zařízení. Bude se týkat také zedníků, kamnářů, dlaždičů, modelářů, slévačů, svářečů, řezačů plamenem, seřizovačů a obsluhy obráběcích strojů.
- *Snížení věku pro odložený starobní důchod* (předpokládaná účinnost od roku 2025).
- *Zpomalení růstu nových důchodů* (předpokládaná účinnost od roku 2025). Cílem je podle důvodové zprávy snížení nově přiznaných důchodů oproti současnému stavu o osm procent.
- *Pětina průměrné mzdy jako minimální důchod* (předpokládaná účinnost od roku 2026).
- *Sleva na odvodech pro pracující důchodce* (předpokládaná účinnost od roku 2025). Jedná se vlastně o recept, jak udržet seniory na trhu práce i poté, co pobírají důchod; jedná se o odpuštění sociálního pojištění, které platí zaměstnanec – tedy 6,5 procenta z hrubé mzdy.

- *Doktorské studium se počítá do náhradní doby pojištění* (předpokládaná účinnost od roku 2026).
- *Mírnější krácení předčasných důchodů dlouhodobě pracujících* (předpokládaná účinnost od roku 2026).
- *Společný důchod manželů a partnerů* (předpokládaná účinnost od roku 2027).
- *Lepší podmínky pro pečující osoby* (předpokládaná účinnost od roku 2027).
- *Úprava výchovného* (předpokládaná účinnost od roku 2025 - valorizace), 2027 - třetí a další dítě).
- *Prodloužení nároku na vdovský/vdovecký důchod* (předpokládaná účinnost od roku 2025)
- *Dočasný příspěvek místo mimořádné valorizace* (účinné od roku 2024). Mimořádná valorizace se nepropisuje do důchodu trvale, ale jen do řádné valorizace v lednu. Fakticky se tak mimořádná valorizace změnila na dočasný několikaměsíční příspěvek.
- *Tvrší podmínky pro předčasné důchody* (účinné od října 2023). Nově lze jít do důchodu maximálně tři roky předem, dříve to šlo po dosažení šedesáti let. Současně se zvyšuje penalizace za dřívější odchod. Za každých 90 dní předčasnosti se krátí vyměřovací základ důchodu o 1,5 procenta. Dříve bylo procento v prvních dvou letech nižší. Do řádného důchodového věku je navíc omezena valorizace penzí – valorizuje se jen základní výměra. V listopadu 2024 naběhne ještě poslední zpřísnění: 40 let pojištění namísto 35 let jako nutná podmínka pro předčasný důchod.
- *Řádné valorizace vychází z inflace důchodů* (účinné od října 2023). Nově se důchody zvyšují o jednu třetinu růstu reálné mzdy, loni to ještě bylo o jednu polovinu. Současně se důchody zvyšují o inflaci.

Stálým problémem **veřejného sektoru** je vysoký a stále rostoucí počet zaměstnanců, jejichž platy jsou hrazeny ze státního, respektive veřejných rozpočtů. Zatímco v roce 2016 bylo v ČR celkem 469 737 státních zaměstnanců, v roce 2024 jejich počet vzrostl na 487 591 osob. Otázkou je, zda opravdu potřebujeme tolik zaměstnanců, kteří se budou starat o stát a veřejné služby. Ač poslanci populisticky hlásají, že si dávají za cíl snížit počet zaměstnanců ve státní a veřejné správě, neděje se tak. Tuto skutečnost vysvětluje teorie byrokracie a tzv. ministrovo dilema. Teorie byrokracie konstatuje, že byrokrat má své osobní cíle a zájmy a ty mu jsou přirozeně bližší než zájmy daňového poplatníka. Bojuje tedy o zvyšování rozpočtu pro svůj úřad (příp. sekci, odbor nebo oddělení) protože ví, od velikosti jeho rozpočtu se odvíjí jeho vlastní vliv, prestiž a především příjem. Tuto skutečnost přibližuje „Teorie 3 P – peníze, prestiž, postavení – G. Tullock – dobývání renty). Nyní přichází „ministrovo dilema“. Ten přemýšlí, zda byrokratovi vyhovět či nikoli. Díky tomu, že politikové přicházejí a odcházejí, zatímco byrokraté zůstávají, mají nad politiky informační převahu, jež vyplývá i z monopolu, který mají na svou činnost státní úřady. A z toho důvodu ministr nakonec přichází na zasedání vlády s požadavkem na zvýšení rozpočtu svého ministerstva, stejně jako všichni ostatní ministři, kteří mají na ministerstvech úplně stejné byrokraty. Zde je patrný rozdíl mezi soukromým a veřejným sektorem: i firmy by rády více peněz pro svůj byznys, ale uvědomují si, co lze a co nikoliv; určují si priority dle potřeby a objemu finančních zdrojů, které jejich podnik vyprodukoval. Ministerstva však žádné finanční prostředky neprodukují a pouze bojují o vyšší příděl z rozpočtu. Jako další důvod, proč je potřeba velký počet státních zaměstnanců je neefektivnost a nehospodárnost rezortů společně s pomalým zaváděním digitalizace, která by měla v budoucnu nejen usnadnit komunikaci mezi rezorty a mezi státem a občany, ale také snížit potřebný počet zaměstnanců ve veřejné sféře. Dle výroční zprávy NKÚ (NKÚ, 2023) Česká republika nadále v zavádění digitalizace zaostává. Zpráva uvádí, že „... hodnocení ČR za oblast digitalizace veřejné správy se za poslední čtyři roky nezlepšilo. Důvodem je neplnění stanovených cílů modernizace veřejné správy, což brání zvyšování kvality služeb pro její klienty. To má v konečném důsledku negativní vliv i na zvyšování konkurenceschopnosti ČR...“ Úroveň digitalizace veřejné správy je ve většině států EU vyšší, s větším pozitivním dopadem na občany a s lepší úrovní poskytovaných služeb občanům, než je tomu v České republice.

Korupci můžeme stručně specifikovat jako „Zneužití veřejné moci za účelem získání osobního prospěchu.“ Korupce vzniká z různých důvodů: selhání trhu a následné regulační zásahy veřejné správy, nedokonalost formálních institucí, netransparentnost veřejného sektoru nebo nízká kvalita státní správy. Důsledky korupce ovlivňují život společnosti v mnoha ohledech: korupce zpochybňuje princip rovnosti před zákonem, což následně ovlivňuje vzorce chování členů společnosti, podněcuje „rent seeking“ a ne „profit seeking“ chování, to znamená chování, při kterém se nepodporuje vytváření bohatství, ale usiluje se o jeho rozdělení (znovurozdělení). V takovém prostředí se nepodporují nejschopnější, ale ti, kteří mají nejlepší konexe; korupce také deformuje hospodářskou soutěž a generuje přijímání neadekvátních rozhodnutí, která nevedou k optimálnímu využití zdrojů; snižuje konkurenceschopnost ekonomiky vzhledem k ekonomikám, kde je úroveň korupce nižší a je vyšší transparentnost veřejného sektoru, protože jedním z faktorů konkurenceschopnosti každé země je funkční a spolehlivý veřejný sektor. Obecně korupce způsobuje značný úbytek produktivního úsilí, protože čas i energie jsou obětovány spíše k získávání kontaktů a k obcházení pravidel, než na zlepšování vlastního postavení a vlastní úrovně.

Hodnota indexu CPI, kterým se měří korupce, se za ČR pohybuje mezi 54–56 body, přičemž země s nulovou korupcí by dosáhla 100 bodů.

V České republice omezování korupce stále pokulhává. Z dlouhodobé perspektivy postupuje ČR v boji proti korupci tempem dva kroky vpřed a dva kroky vzad. Politikům chybí jasná strategie a odhodlání přijímat ambiciózní a systémové změny. Tuto skutečnost potvrzuje i Zpráva Evropské komise za rok 2023, která uvádí, že Česko vyšetřuje korupci pomalu a že řešení případů „vysoké“ korupce je i nadále problematické, zejména z hlediska délky řízení.

Pro zajištění vyšší transparentnosti vznikl v ČR Registr smluv; jedná se o informační systém veřejné správy provozovaný od 1. července 2016 Ministerstvem vnitra ČR, v němž veřejné instituce v souladu se zákonem 340/2015 Sb. zveřejňují soukromoprávní smlouvy a smlouvy o poskytnutí dotace nebo návratné finanční výpomoci v hodnotě nad 50 tisíc Kč bez DPH.

Dalším „nástrojem“ použitelným v boji proti korupci nejen v naší zemi jsou nezávislá média a občanská společnost, demokratické instituce a nezávislost a profesionalita justice a policie. Kromě toho je však potřeba i **větší povědomí obyvatelstva o ekonomice a politice státu**. Především je potřeba v ČR rozšířit mediální gramotnost a kritické myšlení, aby lidé sami rozpoznali, čemu věřit a čemu nikoli.

V. Závěr

Ekonomický i společensko-politický vývoj České republiky byl v poslední době hektický a značně turbulentní. Začalo to pandemií Covidu – 19, která utlumila většinu dění nejen v ČR, ale v celé Evropě a na celém světě. Důsledkem pandemie byl prudký pokles evropské i světové ekonomické aktivity, provázený snížením životní úrovně v jednotlivých zemích. Začaly se objevovat poruchy v globálních výrobních řetězcích, které vyvrcholily růstem cen energií, jež v Evropě ještě zvýraznila válka mezi Ukrajinou a Ruskem. Prudký vzestup inflace pak umocnil pokles životní úrovně obyvatel Evropy, což se výrazně projevovalo především v České republice. Tak byly vytvořeny předpoklady pro vznik závažných ekonomických i společensko-politických problémů, které jsme v tomto příspěvku diskutovaly:

- Veřejné finance a nerovnováha veřejných rozpočtů včetně růstu veřejného zadlužení ČR. Jak konstatuje Miroslav Kalousek „...zadlužujeme se za to, že stagnujeme. Kdybychom si za to byli alespoň schopni koupit prosperitu, tak to je mnohem snesitelnější, ale vyžaduje to systémové změny...“ (Radiožurnál, 2024).
- Stárnutí populace a důchodová reforma. Tento problém je zapotřebí řešit urychleně, protože důchodový systém v podobě, ve které existuje v současnosti je v budoucnu neufinancovatelný. Proto platí, že čím dříve dojde k úpravě důchodového systému, tím lépe se nám podaří rozložit negativní dopady stárnutí populace.

- Řešení problémů souvisejících s korupcí je nesnadné, protože korupci chápeme jako závažný celosvětový problém. Výrazným znakem korupce je skutečnost, že je skrytá; prokazovat její přítomnost je velmi obtížné. Úspěšně bojovat s korupcí je úkol velmi nesnadný, namáhavý a složitý, protože „...korupce byla, je a bude...“. Korupci se zřejmě nepovede nikdy zcela vymýtit. Přesto však tento boj nesmíme vzdát.

Další ekonomický vývoj České republiky by měl být již klidnější, jak tomu nasvědčují i některé prognózy. Silná exportní základna, investice do technologií a inovací, zaměření se na digitalizaci a všeobecná podpora inovativních start-upů může vést ke zvýšení produktivity a konkurenceschopnosti českých firem. Vláda i soukromý sektor investují do výzkumu a vývoje, což může přinést mj. i nové obchodní příležitosti. „Z hlediska míry investic patříme mezi země, které mají v Evropě nejvyšší poměr. Problém je, kam ty investice jdou, jak kvalitní a produktivní jsou. Tam narážíme na problém měkkých ukazatelů kvality institucí a důvěry byznysu i domácností v instituce.“ (Horská, 2024).

Nezbytné je také zajistit stabilní makroekonomické prostředí, které tvoří zejména udržení stability inflace a “zdravého” veřejného dluhu. Stabilní prostředí vytváří příznivé podmínky pro investice a rozvoj podnikání. K němu rovněž přispívá prostředí bez korupčních praktik. Z pohledu energetické politiky se pak očekává, že přechod na udržitelnější formy energie a výroby otevírá nové příležitosti pro průmysl a zaměstnanost. Projekty zaměřené na ekologické inovace a udržitelné technologie mohou přitáhnout jak domácí, tak zahraniční investice. Česká republika má možnost čerpat prostředky z evropských fondů, které mohou být využity na modernizaci infrastruktury a podporu podnikání, což povede k dalšímu ekonomickému růstu. Zpomalení pozitivního vývoje české ekonomiky může však být ovlivněno nedostatečnou kapacitou trhu práce, který se dlouhodobě potýká s nedostatkem kvalifikované pracovní síly prakticky ve všech odvětvích a vysokou “závislostí” na německé ekonomice, která se nevyvíjí zcela optimálně. Největší riziko pro zklidnění budoucího vývoje české ekonomiky souvisí hlavně s prodlužováním rusko-ukrajinského konfliktu a dalších válečných konfliktů, které ve světové ekonomice probíhají.

Literatura

ČSÚ (2024). *Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity - leden 2024*. Dostupné z <https://csu.gov.cz/rychle-informace/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-leden-2024> (20. 7. 2024).

European Central Bank (2024). *Longer-term challenges for fiscal policy in the euro area*. Dostupné z https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/articles/2024/html/ecb.ebart202404_02~d8159a215d.en.html (25. 7. 2024).

EK (2023). *The Impact of Demographic Change in a Changing Environment*. Dostupné z https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_0.pdf (22. 7. 2024).

Horská, H. (2024). @HelenaHorska. Dostupné z <https://twitter.com/HelenaHorska>.

Horská, H. (2024). Český rozhlas plus. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/realne-mzdy-vzrostou-zacatkem-roku-se-dostaneme-na-predcovidovou-uroven-veri_2408082209_kma.

IMF (2022a) *Czech Republic: IMF Executive Board Concluding Statement of the 2021 Article IV Mission*. Dostupné z <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/11/22/mcs-czech-republic-staff-concluding-statement-of-the-2021-article-iv-mission> (22. 7. 2024).

IMF (2022b). *Czech Republic: IMF Executive Board Concludes 2021 Article IV Consultation with Czech Republic*. Dostupné z <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/01/27/pr2216-czech-republic-imf-executive-board-concludes-2021-article-iv-consultation> (22. 7. 2024).

Kalousek, M. (2024). Interview ČT24. Česká televize, ČT24, 19.8.2024.

Kalousek, M. (2024). Interview Radiožurnálu. Radiožurnál, 19.8.2024.

Kliková, Ch., Kotlán, I. et al. (2019). *Hospodářská politika*. 5. vyd. Ostrava: Vysoká škola sociálně správní. ISBN 978-80-87291-23-8.

Loužek, M. (2014) *Stárnutí populace a důchodová reforma*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 178-80-246-2612-3.

MF ČR (2024). *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2023*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2023/mesicni-pokladni-plneni-sr-50243> (22. 7. 2024).

MF ČR (2024). *Měsíční pokladní plnění státního rozpočtu v roce 2024*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2024/mesicni-pokladni-plneni-sr-54751> (25. 7. 2024).

MF ČR (2024). *Makroekonomická predikce ČR (duben 2024)*. Dostupné z file:///C:/Users/kli10/Documents/Dokumenty/SIPO%20-%20Vakvi/2024-04-10_Makroekonomicka-predikce-duben-2024%20 (22. 7. 2024).

MPSV (2023): *Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025*. Dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Strategick%C3%BD+r%C3%A1mec+p%C5%99%C3%ADpravy+na+st%C3%A1rnutí%3%AD+spole%C4%8Dnosti_2021-2025.pdf/ebffaa4-b010-6a72-e3b2-81e0fd5fcbd6 (22. 7. 2024).

NKÚ (2023): *Výroční zpráva o činnosti NKÚ za rok 2023*. Dostupné z: <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/vyrocní-zprava/vyrocní-zprava-nku-2023.pdf> (20. 7. 2024).

Transparency International ČR (2024). *Česko si stále neví rady s korupcí, ukazuje nejnovější Index vnímání korupce. Zastaví vláda Petra Fialy negativní trend?* Dostupné z: <https://www.transparency.cz/cpi2023/> (20. 7. 2021).

Tullock, G. (2005) *Rent-Seeking Society*. Liberty Fund Inc. ISBN: 9780865975248.

Švihel, P. (2024). *Kompletní přehled: Jak se změní důchody po reformě, kterou schválila vláda*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-co-se-chysta-a-co-uz-plati-kompletni-prehled-zmen-v- duchodove-reforme-246999> (20. 7. 2024).

Zákon č. 340/2015 Sb. - Zákon o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv).

Zákon č. 23/2017 Sb. - Zákon o pravidlech rozpočtové odpovědnosti.